

STAN WOJENNY

WYSTAWA

Instytut Pamięci Narodowej

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi
Polskiemu

Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej
w Szczecinie

Wprowadzenie stanu wojennego

Człeki przed portem szczecińskim.
(Autor: Krzysztof Żurawski)

Dekret o stanie wojennym zawieszal działanie wszystkich organizacji, stowarzyszeń i związków zawodowych, zakazywał organizowania strajków i akcji protestacyjnych, wszelkich zgromadzeń i manifestacji. Główne zakłady i gałęzie przemysłu zostały zmilitaryzowane. Wprowadzono godzinę milicyjną między 22.00 a 6.00, zakazano opuszczania miejsca zamieszkania bez przepustki, wyłączono telefony, poddano cenzurze korespondencję i rozmowy telefoniczne, zawieszono zajęcia w szkołach i na uczelniach, zakazano wydawania publikacji, pozostawiając tylko dwie centralne gazety: „Trybunę Ludu” i „Żołnierza Wolności” oraz kilka lokalnych pism PZPR.

Zarządzenie władz w związku z wprowadzeniem stanu wojennego wywieszono przed siedzibą PZPR w Koszalinie. (Autor: Jerzy Patan)

Plakat propagandowy PZPR

Pacyfikacje

Czołg przed kopalnią „Wujek”. (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

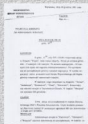
14 grudnia 1981 r. fala strajków objęła cały kraj. Strajki okupacyjne ogłoszono w kilkuset największych zakładach pracy. Do ich spacyfikowania użyto jednostek ZOMO i wojska wyposażonego w pojazdy opancerzone i czołgi. Rozbito strajki w Stoczni Szczecińskiej, Hucie im. Lenina, kopalni „Manifest Lipcowy”, na wrocławskim Grabiszynie, w porcie gdańskim i Hucie Katowice. W wielu miejscowościach strajkom towarzyszyły demonstracje uliczne. Najbardziej gwałtowny przebieg miały one w Gdańsku. Szczególnie silny opór stawiali robotnicy Śląska, aż do 28 grudnia trwał strajk górników w kopalni „Piast”. 16 grudnia funkcjonariusze MO otworzyli ogień do broniących się górników w kopalni „Wujek”. Sześciu górników zginęło na miejscu, a trzech ciężko ranni zmarli w szpitalu.

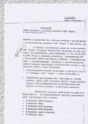
Ulotka (w zbiorach prywatnych)

Ulotka z fotografiami górników zabitych 16 grudnia 1981 r. podczas pacyfikacji KWK „Wujek”. (w zbiorach prywatnych)

Składunek nr 10 z 16 grudnia 1981 r. (Archiwum IPN)

Informacja KW MO w Katowicach o przebiegu strajka w KWK „Wujek” z 16 grudnia 1981 r. (Archiwum IPN)

Górnicy w Kopalni Wujek. (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Internowani

Osadzeni w obozie internowania w Działkowie.
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

W 49 ośrodkach odosobnienia osadzono ok. 10 tys. osób, w „stosunku do których zachodziło uzasadnione podejrzenie, że pozostając na wolności, prowadzić będą działalność zagrażającą interesom bezpieczeństwa i obronności państwa”. Wśród internowanych znalazła się większość przywódców „Solidarności” z Lechem Wałęsą na czele oraz doradcy „Solidarności”, działacze opozycji demokratycznej i intelektualisci związani z „Solidarnością”. Internowano także kilkadziesiąt osób z ekipy Edwarda Gierka.

Demonstranci przed ośrodkiem internowania w Wędrzychowie.
(w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie)

Listy internowanych w Działkowie i Wędrzychowie Polonimkim (fragmenty).
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Znaczki, etykiety, odbitki pieczęci wykonane przez internowanych
w obozach odosobnienia. (w zbiorach prywatnych)

Listy z obozów internowania
(w zbiorach prywatnych)

Konspiracja i opór społeczny

Działacze „Solidarności”, którym udało się uniknąć aresztowania w pierwszych dniach stanu wojennego, tworzyli podziemne struktury. 22 kwietnia 1982 r. zawiązała się Tymczasowa Komisja Koordynacyjna. Samorzutnie powstawały zakonspirowane struktury w poszczególnych regionach i Komitety Oporu Społecznego. Obok głównego nurtu solidarnościowego podziemia działały inne grupy polityczne, takie jak Konfederacja Polski Niepodległej czy „Solidarność Wałcząca”. W sierpniu 1982 r. powstał Ogólnopolski Komitet Oporu Robotników. W konspiracji działało również Niezależne Zrzeszenie Studentów, 12 kwietnia 1982 r. została nadana pierwsza audycja Radia „Solidarność”.

Ulotki (w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Ulotki (w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Krzyż z kwiatów na placu przy katedrze w Koźminie. (Autor: Jerzy Patani)

Broszura (w zbiorach prywatnych)

Konspiracja i opór społeczny

Ulatki (w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Własna gazeta drugiego obiegu „KOS” (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Opomki - symbol oporu społecznego (w zbiorach prywatnych)

Broszura (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Gazeta (w zbiorach prywatnych)

Do najbardziej widocznych przejawów oporu społecznego po 13 grudnia 1981 r. należały strajki i demonstracje uliczne. Codziennym widokiem stały się napisy na murach. Trudny okres pomogła też przetrzymać satyra. Przejawami oporu społecznego stały się znaczki „Solidarności” i opomiki noszone w widocznym miejscu, spacer w czasie „Dziennika Telewizyjnego” czy palenie świec w oknach w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego.

Drukownia „Judyty” (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Reakcje zagranicy

Manifestacja solidarnościowa w Londynie. (w zbiorach prywatnych)

Reakcją państw zachodnich na wprowadzenie stanu wojennego było ogłoszenie sankcji gospodarczych w stosunku do Polski.

Przed ambasadami PRL na Zachodzie odbywały się demonstracje, w których uczestniczyli polscy emigranci.

30 stycznia 1982 r. w wielu krajach obchodzono „dzień solidarności z narodem polskim”. Społeczeństwa państw zachodnich i Polonia organizowały transporty z pomocą charytatywną. Dystrybucją darów zajmował się Kościół.

Podstawowym źródłem informacji w kraju stały się audycje nadawane w języku polskim przez rozgłośnie zachodnie, przede wszystkim Radio Wolna Europa. W wielu krajach powstawały komitety solidarności wspierające działalność opozycyjną w Polsce.

Plakat solidarnościowy. (w zbiorach prywatnych)

Plakat wzywający do przekazywania darów i funduszy na potrzeby „Solidarność” w Polsce. (w zbiorach prywatnych)

Pomoc niemiecka dla Polski (w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Pomoc niemiecka dla Polski dla Polski. (w zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Ofiary stanu wojennego

Ofiaram stanu wojennego. (Autor: Jerzy Palacu)

W okresie stanu wojennego blisko 100 osób zginęło od kul w czasie pacyfikacji strajków i rozpędzania manifestacji ulicznych lub w wyniku pobicia przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Największy wstrząs wywołała śmierć maturzysty Grzegorza Przemyska w maju 1983 r., a rok później zabójstwo kapelana „Solidarności”, księdza Jerzego Popiełuszki.

Pogrzeb Grzegorza Przemyska. (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorza Zachodnie)

Pogrzeb Grzegorza Przemyska. (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorza Zachodnie)

Życie codzienne

Codziennie życie było zdezorganizowane przez zarządzenia wprowadzane przez władzę. Do najbardziej dolegliwych rygorów należały: godzina milicyjna, ograniczenie swobody przemieszczania się, wyłączenie telefonów (w pierwszych dniach stanu wojennego), cenzura korespondencji i rozmów telefonicznych.

Towar czuły I (w zbiorach PSS „Spółka” w Szczecinie).

Plakaty z hasłami popierającymi stan wojenny (w zbiorach ZR NSZZ „S” Politeistę).

Główną troską dnia codziennego w stanie wojennym było zdobycie podstawowych produktów spożywczych i przemysłowych, mimo, że znaczna ich część była teoretycznie na kartki.

(w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomocze Zachodnie)

Kartki żywnościowe i na towary „laksusowe”, (w zbiorach prywatnych)

Manifestacje rocznicowe

Szczecin - 1 maja 1982 r. (Autor: Krzysztof Żurawski)

Strajki okupacyjne rozbiło w grudniu 1981 r. Po miesiącu fala protestów znów ogarnęła kraj. Pierwsze strajki i manifestacje organizowano w związku z drastycznymi podwyżkami cen, a następnie nawiązywały do rocznic i dat symbolicznych, w tym „miesięcznic” wprowadzenia stanu wojennego. Znaczne rozmiary przybrały spontaniczne kontrmanifestacje pierwszomajowe, a 3 maja 1982 r. w wielu miastach doszło do gwałtownych demonstracji brutalnie tłumionych przez milicję.

Szczecin - 1 maja 1982
(Wzbiornach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Szczecin - 3 maja 1982
(Autor: Marek Takiewicz)

Szczecin - 1 maja 1982 r.
(Wzbiornach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Manifestacje rocznicowe

Koszalin - 31 sierpnia 1982 r. (Autor: Jerzy Patan)

Najszerzy zasięg miały wystąpienia 31 sierpnia 1982 r. w ponad 60 miastach. W Lubinie, Wrocławiu i Gdańsku zginęło 5 osób, a w całym kraju zatrzymano ponad 5 tys. demonstrantów. Kolejne manifestacje w listopadzie i grudniu 1982 r. oraz w roku następnym nie osiągnęły już takich rozmiarów.

Koszalin - 31 sierpnia 1982 r. (Autor: Jerzy Patan)

Koszalin - 31 sierpnia 1982 r. (Autor: Jerzy Patan)

Koszalin - 31 sierpnia 1982 r. (Autor: Jerzy Patan)

Koszalin - 31 sierpnia 1982 r. (Autor: Jerzy Patan)

Kościół w stanie wojennym

Kościół w stanie wojennym stał się schronieniem dla solidarnościowego podziemia i miejscem, w którym toczyła się poważna część „bitwy” o świadomość społeczną. Wiele księży publicznie występowało w obronie represjonowanych. Msze za ojczyznę podtrzymywały opór społeczny. Ważną rolę w pierwszych dniach stanu wojennego odegrał Prymasowski Komitet Pomocy i jego diecezjalne odpowiedniki, organizując pomoc dla internowanych, więźniów i ich rodzin. Księża docierali z posługą duszpasterską do uwięzionych.

Katolicy w Kołczynie w sierpniu 1982 r.
(ze zbiorach ZR NSZZ „S” Poznań)

Ks. Jerzy Popiełuszko – kapelan „Solidarności” (Archiwum IPN)

Plakat z okresu pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski w 1983 r. (w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorzanie Zachodnie)

Kościół był miejscem spotkań twórców kultury: wystawiano w nich sztuki teatralne, organizowano wernisaże niezależnych plastyków i wykłady. W czerwcu 1983 r. z drugą pielgrzymką przybył papież Jan Paweł II. W Dolinie Chochołowskiej spotkał się z Lechem Wałęsą. Na całej trasie pielgrzymki witały papieża tłumy wiernych z transparentami „Solidarności”.

Kultura niezależna

Znaczny wysiłek środowisk opozycyjnych koncentrował się na działalności wydawniczej, oświatowej i kulturalnej. W 1982 r. powołane zostały Komitety Kultury i Oświaty Niezależnej oraz Społeczny Komitet Nauki. Jeszcze w grudniu 1981 r. zaczęły ukazywać się pierwsze gazetki, a następnie broszury i książki. Część środowisk artystycznych i intelektualnych bojkotowała rządowe media. Wiele spektakli teatralnych i wystaw organizowano w kościołach lub prywatnych domach.

Zaproszenie do udziału w nieformalnym konkursie literackim, (w zbiorach prywatnych)

Wizyta Tygodnika „Solidarność” (w zbiorach prywatnych)

Okładki wydawnictw drugiego obiegu, (w zbiorach prywatnych)

Ulotka informująca o periodykach wydawanych przez Niezależną Oficjalną Wydawnictwa, (w zbiorach prywatnych)

Jacek Kaczmarski. Okładki kaset magnetofonowych, (w zbiorach prywatnych)

Przed okrągłym stołem

Szczecin - 1 maja 1988 r.
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Pomimo formalnego zniesienia stanu wojennego 22 lipca 1983 r. nadal obowiązywały restrykcyjne przepisy prawne. Zmęczenie społeczeństwa przejawiało się w mniejszej aktywności politycznej. Do mobilizacji opozycji doszło jeszcze w związku z ogłoszonym przez nią bojkotem wyborów do rad narodowych w 1984 r. i do sejmiku rok później. Działalność opozycji nasiliła się w 1988 r. W maju i sierpniu miały miejsce dwie fale strajków, w całej Polsce odbywały się demonstracje, niekiedy w formie happeningów. Zmiana sytuacji na świecie i narastający kryzys w Polsce, którego władze nie potrafiły rozwiązać, doprowadziły w końcu do podjęcia dialogu z „Solidarnością”. Wiosną 1989 r. w Warszawie toczyły się rozmowy przedstawicieli władz i części opozycji przy „okrągłym stole”. Ich efektem było przeprowadzenie 4 czerwca „kontraktowych” wyborów do sejmiku oraz wolnych wyborów do senatu. Kandydaci Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” zdobyli 160 ze 161 możliwych mandatów poselskich, a także 99 ze stu miejsc w senacie. Wygrana opozycji otworzyła drogę do powołania pierwszego niekomunistycznego rządu w powojennej Polsce.

Agitacja przedwyborcza w 1989 r.
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Port w Szczecinie - sierpień 1988 r.
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Pakiet wyborczy
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

Pakiet wyborczy
(w zbiorach ZR NSZZ „S” Pomorze Zachodnie)

STAN WOJENNY

Na wystawie wykorzystano materiały ze zbiorów:

Zarządu Regionu Pomorze NSZZ Solidarność w Koszalinie
Zarządu Regionu Pomorze Zachodnie NSZZ Solidarność
w Szczecinie
Biblioteki Publicznej im. J. Lelewela w Koszalinie
Muzeum Narodowego w Szczecinie
Muzeum Zamku Książąt Pomorskich w Darłowie
PSS Społem w Szczecinie
oraz osób prywatnych

Serdeczne podziękowania składamy wszystkim, którzy
przyczynili się do powstania wystawy, a w szczególności:

Elżbiecie Betlińskiej,
Gabrieli Cwojdzńskiej,
Danucie Czernielewskiej,
Pawłowi Michałakowi,
Jerzemu Patanowi,
Markowi Żukowskiemu,
Krzysztofowi Żurawskiemu.

Wystawa przygotowana przez:
Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięi Narodowej
oraz
Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięi Narodowej
w Szczecinie

Warszawa - 1 maja 1982 r. (Autor: Jerzy Paterek)

Horscain - 31 sierpnia 1962 r. (A&S, Jerry Paton)